

Don Jose Maria Arrasatera iritsi zen

1941eko otsailaren 5eko goiz hotzean iritsi zen Don Jose Maria Arrasatera, trenez, "duela hamarkada batzuetatik langile tentsio handi baten pean eta gerra zibileko indarkeria eta errepresioak hautsita" zegoen herrira (Fernando Molina).

Arizmendiarrietaren proiektua, batez ere, "herriaren indarrarekin herria altxatzera" deitzen gaituen etorkizuneko proiektua da (Joxe Azurmendi).

Efemeride haren 80. urteurrena ospatu berri dugu, eta iruditu zaigu aukera egokia dela haren bi idatzi partekatzeko, berritzeko beharra planteatzeko zeukan grina etengabea ulertzen lagundu baitiezaguke, izan ere, "irtenbidea ez datza «iturrietara» itzultzeko nahi nostalgiko bezain ezinezko batean" (1968ko maiatza).

Eta zortzi urte geroago, oso gaixo zegoela, honako hau idatzi zuen: "historikoki, gure gazten egungo krisia gaintitzen lagunduko duten bizimodu anitz eta askotarikoak bilatzeko eta proposatzeko lan zirragarri eta premiazkoaren aurrean kokatuta gaude, munduaren ikusmolde berriak landuz. Erljioak, filosofiak, belaunaldi berrien jarrera sakonekin bat datozen antolaketa sozial eta politikorako moduak..." (1976ko martxoa).

TU Trabajo y Union-en argitaratutako bi artikulu transkribatuko ditugu osorik:

ERNE, ARRASATE

Tu Trabajo y Union 1968ko maiatza

Gizaki handi guztiek zenbait esaldi asmatu dituzte, zeinek, jendetzaren esku esanak eta idatziak, haien egunen amaieran, geroari utzi beharreko testamentu ideologiko moduko bat osatzen baitute.

John Fitzgerald Kennedyk ere erabili zituen bereak, eta, akuilu gisa, entzuleak txunditu zituzten, ez bakarrik bere hauteskunde kanpaina arrakastatsua zuzendu zuenean, baizik eta baita hauteskundearen emaitzek boterera goratu ondoren ere.

Ipar Amerikak historia laburra du, baina, beharbada horregatik, ekitaldi publikoetan, monumentu eta nekropolietan halako presentzia izanik —efikaziaren grina hori zukutu nahian bezala—, LINCOLN, WASHINGTON, ROOSEVELT, KENNEDY eta halakoen izenak sutsu eta latente agertzen dira, euren esaldiekin amerikar herriari botere ekonomiko, historiko, moral edo sozialean dagokion patua nabarmenduz.

Horietatik guztietatik bat dugu gustukoen, bere kontraste bereziagatik. Kennedyk erabili zuen hura, esan zuenean: «Ez eskatu gizarteari zuen alde zer egin behar duen; pentsa ezazue gehiago zer ez den, zer egin dezakezuen zuek gizartearen alde».

Eta gustatu zitzaigun, presidenteak komunitate «oparo» hari ideia zehatz bat zuzendu ziolako, adierazgarria, zuzenean aplikatzekoa; eta esaldiaren oihartzunak, haren heriotzaren lanbro trinkotik oraindik ere aurrera jarraitzen duen bizitzara itzulita, pentsatzera bultzatu dezake, alde batera utzita indibidualismoa gailentzen den eta diru hotseko estrofak dituen filosofia bat duen estatu liberal bateko agintari batengandik datorrela.

Izan ere, gizakiak gizarteari dena eskatzeko tentazioak, eta horrekin bere erantzukizunetatik libre sentitzeko tentazioak, irmoki erakusten ditu hainbat momentu, atxiki beharrekoak, horiek dakarkiguten testuinguruan gure jarduera pertsonala aztertzeko.

Determinismo bat dago, eta horren ondorioa da maila indibidualaren sustapena, eta banatu beharreko ondasunak —osasuna, kultura, lana— hautatuen zerbitzura jartzea; aitzitik, gure izaera Komunitarioaren etengabeko aldarrikapenak erakutsi digu hori ez dela ona, bidegabea delako, eta, erantzukizunak gure gain hartzeko gaitasunaren mugen barruan ari gara aldarrikapen hori lantzen, gure erakundeen egituraren bitartez, gure fondoak lan sozialetara aplikatuz eta, diskriminazio politiko, arrazako edo erlijiosorik gabe, gure lan eremua komunitateko kide orotara irekitzeko.

Baina, berriro diogu, gauza bera esan al daiteke gure jarreraz, komunitate mugagabe batekin edo bertako herritar multzo batekin bat egin gabe, maila pertsonalean jardutera behartzen duen posizio bat eskatzen denean?

Ez zaigu gustatzen idatzitakoa eremu geografiko bakar batera ere mugatzea, baina kasu honetan hala egin behar dugu, herri baten, ARRASATEren, edo Deba ibaiak aldi berean zatitu eta lotzen duen eskualde baten adibideari buruzko ideiak zehazteko unea delako.

ARRASATE urik gabeko herria da, hau da, txorrotara iristen den ura maiatzetik aurrera errazionatzen hasten da, azarora bitartean. Gure eskualdean, urtarilaren 1ean, bere bi bide sistemetako baten mutazio handia gertatu zen: VASCO-NAVARRO Trenbidea.

Irakaskuntzaren dentsitatea handia zen: San Jose ikastetxea, Eskola Profesionala eta Nuestra Señora de las Mercedes ikastetxea; ALMEN Elkartek ESKORIATZA eta ARETXABALETA artean ikastetxe berri bat abiaraziko zuela iragarri zuen... Horrek argi erakusten zuen bitarteko sendoak zeudela sortzeko eta, ondoren, gaingidutako mugak indartzeko.

Egiazki, izaera sozialeko erakundeak sortzen hasi ziren, baina guztiek ere zailtasun ekonomiko handiekin, herriari maila indibidualean dei egin zitzaion arren; izan ere, ekintza pertsonala denean, herritar bakoitzak bere ahalaren erantzukizunari aurre egin behar dionean, eta bere «poltsikoaren» ondarea erabili behar duenean, gizakia errebelatu egiten da, eta, komunitate bat osatzen duen kide moduan, arazo komunak arazo propioztat hartu beharrean eta horien aldeko betebeharra barneratu beharrean, diluitu egiten da, eta inhibitzen.

Bestela, zer ari da gertatzen, Zentro Asistentziala bezalako erakundeek gabezia etengabeak izateko, etxean urik gabe geratzeko, edo Trenbidea kentzeko?

Baina, horrez gain, aitzakia jarri liteke gure ekonomia txikien gaitasuna finantzarioa urria dela esanez. Eta hala da askorentzat, baina ez, nonbait, guztientzat. Ikus dezagun, bestela, nola den posible ARRASATEN urtebetean hiru jai areto zabaltzea, eta laster hastea Antzerki Zinema berri baten lanak, gutxienez 10 milioi pezetatik gorako kostuarekin.

Gure baldintza etnikoen ezaugarri nagusietako bat beti izan da familien gastuen aurrekontuaren kudeaketa ekonomiko ona. Hain da egia ze, Argentinan oraindik ere, transakzioak egiten direnean, eragiketa batzuk "euskaldunaren hitza" esamoldearekin amaitzen baitira.

Halere, jarraitzen dugu pentsatzen zerbait desegituratzen ari dela, zaila baita balantze sozial orekatu bat lortzea, komunitateko gizabanakoek ez badute hainbat betekizun soziologikoren taupada sentitzen, hala nola hezkuntzaren, hirigintzaren edo osasunaren taupada, eta horiek baino begi bizkorragoak dituzten batzuek, gure izaera soziala ahultzen duten arrakalez oharturik, ikusten dutela euren gurariak aseko dituztela, kontsumo hutsalerako aukerak eskainiz, horren ondorioa bada ere oinarrizkoa, estrukturala eta hil edo bizikoa dena idor, babesgabe eta odolustuta geratzen dela.

Porque la comunidad, como la familia y como el individuo, tiene que establecer prioridades de inversión para ofrecer un cuadro equilibrado de desarrollo a la posteridad receptora de nuestra actitud de hoy, y a esta comunidad no cabe sólo pedirle que cambie y actualice sus instituciones —que es lo primero que hay que hacer—, sino que además pedir a cada individuo que consecuente con esto que pide, reaccione en todo momento, ya que hacerlo tirado del carro de los demás es fácil. Lo difícil es hacerlo cuando supone un acto individual que sugiere, sin arbitrios previos, un sentido social, socialista si se quiere en la acepción de desear para la comunidad que previamente crezca, y con ella el bienestar y la libertad del individuo.

Balio berrien bila?

Tu Trabajo y Union 1976ko martxoa

Nietzsche XIX. mendean Jainkoaren heriotza profetikoki iragarri zuenetik, balio guztien pixkanakako galera begi-bisako gertakaria da kaleko gizakiarentzat ere. Gure mendebaldeko herritarrek sentitzen dute jadanik Dostoievskiren hitzek gordetzen zuten egia handia, halako aurkikuntza batek ezinbestean sortu behar duen larritasunarekin: "Jainkoa ez bada existitzen, dena dago baimenduta". Hau da, jada ez dago inolako balio edo idealik gizakiari kanpotik inposatzen zaionik; gizakia bera baino ez da geratzen, zur eta lur, egiaztatzen duen errealitate beldurgarriak izututa: bere askatasun erradikala, zeinarekin, ordea, ez dakiela zer egin baitirudi.

Egoera hori ez da berria, baina, atzo arte, ondorioak gizateriaren elite intelektual eta ikasietan baino ez ziren hautematen; gaur egun, ordea, masetara ere iritsi dira eta, zehatzak izate aldera, esan behar dugu iruditzen zaigula gure herrialdeko eta herriko gazteen artean ere sumatu dezakegun errealitate bat dela.

Duela oso denbora gutxi, hamasei urteko gazteen artean bizitzaren zentzuari buruzko eztabaida espontaneo baten lekuko ginen, eta ez ziren gutxi zentzurik bat ere aurkitzen ez zutela ziotenak.

Gazteekin dugun harremanari esker, esan dezakegu urtetik urtera gero eta gehiago hautematen eta hedatzen ari dela gazteen artean etorkizunari begirako sentimendu kaltegarri eta arriskutsu bat, gutxi gorabehera honela adierazi daitekeena: Ez dago baliorik borrokatzeko, gozatzeko edo sufritzeko; hitz batean esateko, bizitzeko.

Ez dugu zalantzan jartzen institutuaren indarra oraindik ere ahaltsua dela, oraingoaz arrazionaleria den jarrera horren ondorioak ez daitezen katastrofikoak izan, baina, gure iritziz, daitekeena da kontzientziaren egoera orokor horrek moral tradizionalak beti indartu nahi izan duten gizakion bizitzeko gogo pixkana ahultzea. Beharrezkoa da, beraz, balio berriak asmatzea edo, zehatzago esateko, behin betiko periklitatutako jarrera moral tradizionalen balioak gainditzea, zentzu hegeliarrear. Baina, horretarako, ezinbestekoa da, lehenik eta behin, gizarteak -baita gure gizarteak ere- kontzientzia hartzea eredu zaharrek belaunaldi berriak hezteko balio ez dutela nahikoa frogatuta dagoela. Kontua ez da, beraz, metodo didaktiko berriak asmatzea edo irakasleen eta ikasleen ordutegia gehiago kargatzea, gauza bera erakusten jarraitzeko, baina "hobeto". Konponbidea ere ez dago "iturrietarako" itzultze nostalgiko bezain ezinezko batean.

Balio tradizionaletan sinesten jarraitzen dugun bitartean, orain arte ideologia tradizionaletan formulatu diren bezala, hezkuntza eredu tradizionaletan sinesten jarraitzen dugun bitartean, belaunaldien artean dagoeneko nabaritzen ari garen amildegia gero eta sakonagoa izango da, eta horrek galaraziko egingo du amildegiaren hondotik azaleran oihuka daudenen ahotsak entzutea eta, are gutxiago, ulertzea. Hizkuntza desberdinak hitz egiten dituztela ere emango du. Eta kontua ez da gazteek orain eredu jator eta modernoekin bat egingo dutela (horrela balitz, ez legoke kexurako arrazoirik), baizik eta, aldatzeagatik, beste batzuekin bat egingo dutela, proposatzen dizkiegun eredu anakronikoetatik guztiz desberdinak direnekin, eta horiekin ere, lehenago edo geroago, nekatuko direla, orainaldiko nahi zehaztugabeei erantzuteko gai ez direla ohartzen doazen heinean.

Irakasleak, erlijiosoak, politikariak, hezkuntzaren -zentzurik zabalenean- zeregin noblean dihardutenean, historikoki kokatzen dira bizitzeko modu anitz eta askotarikoak bilatzeko eginkizun zirrargarri eta premiazkoaren aurrean, gure gazteen oraingo krisia gainditzen laguntzeko, munduaren, erlijioen, filosofien ikuspegi berriak landuz, antolamendu sozial eta politikorako modu berriak, belaunaldi berrien jarrera sakonekin bat etorriko direnak, eta, horrenbestez, haien bizitzeko gogo berritzeko gai izango direnak, gazteak tradizioarekin eta arbasoen kulturarekin lotzeko prestatzeaz gain.

Bukatzeko, esan behar dut zalantza sendoak ditudala hezitzaileak eta gizartea bera ere arazo horretaz nahikoa arduratzen ote diren, nahiz eta arazo horren ondorioak nozitu beharko dituzten. Dagoeneko hemen eta orain nozitzen ari garela uste dut.